

Matematrix – A matematika és a textildizáj kapcsolata

Merényi Zita Bettina

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskola

Kulcsszavak/Keywords: Textiltervezés, Textildizáj, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem,

A cikk írója a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskolájának hallgatója. A cikk alapjául szolgáló tanulmány az egyetem keretei között, az Emberi Erőforrások Minisztériumának támogatásával, az Új Nemzeti Kiválóság Programban valósult meg. A tanulmány létrejöttéhez nélkülözhetetlen matematikai és 3D tervezőprogramokkal kapcsolatos tudás Dudás Martin okleveles építész mérnöknek köszönhető.

Bevezetés

A matematika behálózza a minket körülvevő világot, törvényszerűségeket tár fel és fontos összefüggéseket ír le. A művészetekben – úgy mint a zene- és a képzőművészetben – számos művész használta a matematikát, különböző alkotói motivációkkal. A dizáj és az iparművészet területén, a textildizáj ágazatain belül azonban kevésbé körüljárt ez a téma. A világ objektív leírhatóságának és kiszámíthatóságának az eszköze a matematika. A dizáj, vagyis a tervezőművészet pedig – legyen szó tárgyak, öltözékek, épületek vagy folyamatok megtervezéséről – ugyanennek a világnak az élhetőbbé tételéért felelős. A különböző tudományterületek dizáj területekkel való ötvözése által képesek vagyunk olyan innovatív eredmények létrehozására, amelyek segítik a modern világban való boldogulásunkat és újfajta esztétikai és funkcionális tartalmakkal rendelkeznek.

A cikk több aspektusból tárja fel a matematika és a textildizáj kapcsolódási pontjait. A matematika inspirációs forrást adhat a textildizáj szerteágazó területeihez, valamint segédtudományként jelen lehet az alkotások létrejöttében. Valójában a textilipari technikákban és alkotási folyamatokban mélyen gyökerezik a matematika. Ennek tudatos alkalmazásával, valamint a modern technikai eszközökkel még intenzívebb betekintést nyerhetünk ebbe a végtelenül gazdag világba. Szárnyalhatunk az algoritmusok kialakította mintázatokon és formai megoldásokon, a fraktálok gyönyörű alakzatain, a geometriai formák végtelen variációin, vagy a parametrikus tervezés által létrehozott komplex rendszereken, melyek, ötvözve a textildizáj módszereivel és technikával, új utakat tárnak fel.

Felépítését tekintve a cikk a téma teoretikus oldaláról indulva, az egyéb dizájnterületekről vett példákon át jut el a textildizáj és a matematika közös eredményeinek elméleti és konkrét alkotásokban megvalósult bemutatásához.

A **matematrix** kifejezés e cikkben azokra a kortárs textildizáj projektekre használatos, amelyek valamely matematikai elvet építenek a tervezés és létrehozás folyamataiba.

Matematikai és dizáj gondolkodás

A matematikai létrejöttével az ember elkezdte elemezni az őt körülvevő világ struktúráit és folyamatait, és észrevette, hogy számos dolog leírható és megfejthető a matematika által. Az ókori matematikusok feltárták a formák és arányok összefüggéseit és az azokban rejlő törvényszerűségeket. A természeti arányok tanulmányozása kezdetektől fogva segítette az embert a munkájában, hisz az év-

1. ábra

milliárdok alatt tökéletesített formák és megoldások át-emelhetők az ember által létrehozott tárgyak és folyamatok világába, így az alkotásokba.

A klasszikus művészet már a kezdetekkor is használta a matematikát, amikor felismerték a perspektívát vagy az arányok kérdését, és olyan jelentős alkotók alkalmazták, mint Leonardo da Vinci széleskörű munkásságában, Dürer a képzőművészetben, Escher a grafikáiban vagy Corbusier az építészetben.

A matematika és a művészetek összevetésével kapcsolatban egyik érdekes vizsgálódási irány, hogy ez a két terület hogyan és milyen szinten kapcsolódik egymáshoz. Számos kutató úgy tartja, hogy a tudomány és a művészet két egymást kiegészítő útja a világ felfedezésének, csak az egyik analitikus, a másik intuitív. Olyan elméleteket vetnek fel, amelyek szerint a matematika képzőművészet, absztrakt gondolkodás, kreativitás, alkotás, tiszta logika, s ezek a kifejezések kapcsolatba hozhatók a dizáj fogalmával is.

A matematikai gondolkodás logikus szabályokra épül és meghatározott metódus szerint jut el a problémától a megoldásig, egzakt tudomány, egyetlen, jól definiálható végeredménnyel. Egy tervezési folyamat is konkrét lépések és döntéssorozatok sokaságán megy keresztül, azonban többféle végeredmény születhet. A matematika önmagában is kettős természetű, egyszerre hordozza magában az absztrakt és kreatív gondolkodást és a szabályokat, amelyekkel képesek vagyunk kordában tartani a dizáj folyamatokat, így egy tervező a matematika eszközeit felhasználva és egyéni ízlésére formálva, eredményesen integrálhatja a tervezési metodikába.

A matematika megjelenése a dizájban

A matematika kétféleképpen jelenhet meg a dizájban: egyfelől egy tárgy megtervezésének inspirációs forrását adhatja, másfelől az adott alkotás létrejöttében segédtudományként működhet közre.

Inspirációs forrásként való használatára példa Moreno Ratti márványból készített variálható formájú vázakollekciója, melyet a Hanoi-tornyai¹ matematikai-logikai játék mintájára tervezett. A vázákat, szembemenve a játék

¹ A hanoi-tornyai játékban három rudunk van, az egyik rúdon alulról felfelé csökkenő méretű korongokkal. A játék lényege, hogy az első rúdról a 3. rúdra minél kevesebb lépéssel pakoljuk át a tornyot úgy, hogy nagyobb korongot a kisebb korongra tilos mozgatni.

szabályával, többféleképpen lehet összeilleszteni, ezzel változatos formákat eredményezve (1. ábra²).

2. ábra

A matematika segítség lehet az esztétikus formai arányok megalkotásában is. Az Objects of Common Interest dizájn stúdió olyan márvány asztalokat, színes üveg vázákat és kelyheket tervezett, melyek a klasszikus euklideszi geometrián alapulnak, vagyis a szerkesztéshez kizárólag számozás nélküli vonalzó és körzőt használtak, mellőzve a szögmérőt és egyéb segédeszközöket (2. ábra). A munka azt hivatott bemutatni, hogy a kimódolt geometriai formák és szerkesztési módszerek átültetése a tárgytervezésbe, a formák klasszikus szépségét és arányát sugallják, ami az emberi szem számára kifinomultnak hat.³

A matematikai eszközök által meghatározott arányok és esztétikus formák kifejlesztése a grafikai tervezésben is megjelenik, például egyes ikonok, logók megalkotásakor. Jó példa erre az iOS ikonjainak formája, melyek alapja egy meglehetősen bonyolult egyenletekkel leírható, lekerekített sarkú négyzet, a *squircle*⁴, amelynek kialakításához a görbületi folytonosság elvét alkalmazták (3. ábra). Ezt a formát a termékeik külső megjelenítésében is használják, amelynek hatására a fény nem alkot éles határvonalat, hanem puhán halad át a görbületen. Természetesen lehet vitatkozni azzal, hogy ettől esztétikusabbak-e az Apple termékei, azonban azt nem lehet elvitatni, hogy jó példa arra, amikor egy matematikai egyenletet és metódust hívnak segítségül a formatervezés rendszerébe, hogy megtalálják a legtokéletesebb forma és arányrendszert.

Amellett, hogy az építészet matematikai számításokon alapul, a matematika más aspektusban is megjelenhet benne. A számítástechnika fejlődésével a legkülönlegesebb és legegyszerűbb geometriai formák kialakítása sem képez többé akadályt. Minél inkább ismerik az építészek a geometriát, a mechanikát és a matematikát, annál jobban tudják manipulálni épületeiket a parametrikus tervezési eszközökkel. A Hamburg Elbphilharmonie's Auditorium tervezésekor a *Herzog & de Maaron* tervezőiroda magas

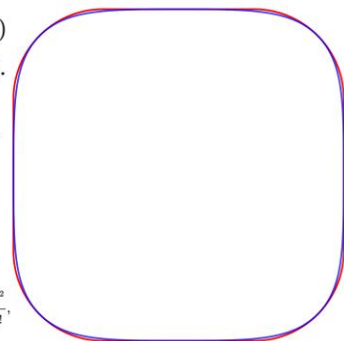
$$x(\theta) = |\cos \theta|^{\frac{1}{2}} \cdot a \cdot \text{sgn}(\cos \theta)$$

$$y(\theta) = |\sin \theta|^{\frac{1}{2}} \cdot b \cdot \text{sgn}(\sin \theta)$$

$$(x-a)^4 + (y-b)^4 = r^4$$

$$\left| \frac{x-a}{r_a} \right|^n + \left| \frac{y-b}{r_b} \right|^n = 1,$$

$$\text{Area} = 4r^2 \frac{\left(\Gamma\left(1 + \frac{1}{n}\right) \right)^2}{\Gamma\left(1 + \frac{2}{n}\right)} = \frac{8r^2 \left(\Gamma\left(\frac{3}{2}\right) \right)^2}{\sqrt{\pi}} = 4r^2 \frac{1}{2} \frac{1}{2},$$

3. ábra

Vast-stacks-tower-of-matru-puzzle/

³ <https://www.dezeen.com/2017/10/20/new-reflections-homeware-objects-of-common-interest-matter-new-york-exhibition/>

⁴ A szó az angol négyzet (square) és kör (circle) szavak összevonásából keletkezett szakkifejezés, amely a két említett forma közti matematikai átmenetet jelenti.

szinten használja a parametrikus tervezést⁵. Az épület központi auditoriumának rendkívül jó az akusztikája a

4. ábra

belső tér felületeinek és a formáinak kialakítása révén. A csarnok burkolata tízezer egyedi akusztikus panelből áll, amelyek bevonják a falakat, a mennyezetet és a korlátokat. Minden egyes elem egymillió különböző méretű „sejt-ből” tevődik össze, amelyek a hang elnyeléséért felelnek. A panelek kialakítása egy – a híres akusztikai mérnök, *Yasuhisa Toyota* közreműködésével létrehozott – algoritmuson alapul (4. ábra⁶).

A parametrikus tervezés előnyei megjelennek a formatervezés területén is. A *Jake Evill* tervezte „Cortex” nevet viselő, 3D eljárásal nyomtatott tárgy egy olyan helyettesítője lenne a gipszeknek, ami kényelmesebb, jobban szellőzik, alatta a bőr jobban tisztítható, esztétikusabb, de ugyanúgy megfelel az eredeti funkciójának (5. ábra⁷). A tárgy létrehozásához röntgensugarakkal felméri a páciens csontjainak helyzetét, majd a végtagról 3D szkennelés készül, ez alapján a szoftver a parametrikus tervezés és különböző matematikai algoritmusok által olyan formai és strukturális külsőt hoz létre, ami pontosan a felhasználóra illeszkedik és fixálni lehet vele a törött végtagot.

5. ábra

A matematika és textildizájn⁸ kapcsolata

A matematikai megfigyelések és elvek kezdetektől fogva benne rejtettek azokban a technológiákban és

⁵ A parametrikus tervezésben a geometriát különböző számok vezérik. Egyetlen paramétert megváltoztatva a teljes test megváltozik, annak minden komponensével együtt. Ha létrehoztuk a különböző paraméterekből, szabályrendszerekből álló, dinamikus változó modellünket, egy flexibilis eszközhöz jutunk, amellyel rengeteg verziót lehet tesztelni rövid idő alatt.

⁶ <https://www.archdaily.com/805567/the-parametric-process-behind-the-hamburg-elbphilharmonies-auditorium>

⁷ <https://www.dezeen.com/2013/06/28/cortex-3d-printed-cast-for-bone-fractures-jake-evill/>

⁸ A *textildizájn* mint átfogó fogalom használatos a cikkben és olyan projektre utal, melynek textília, vagy egyéb ahhoz hasonló tulajdonságokkal rendelkező laptermék az alapanyaga, vagy olyan technológiával készül, mely a textildizájn területeiről származik. A textildizájn területeit két nagy csoportba lehet sorolni: alapanyag tervezés, melynek részei a mintatervezés, struktúra-tervezés és anyagtervezés, valamint formatervezés, mely öltözképzés, kiegészítő tervezés, tértexel és textil tárgyak csoportjaiból áll.

eszközökben, amelyekkel a textil alapanyagok, mintázatok, ruhadarabok megalkothatók. Mindezek megjelenhetnek a kelmealkotó folyamatokban – mint a szövés, fonatolás, horgolás, kötés stb. –, a mintatervezés során használt motívum-ismétlési rendszerekben, valamint a formák kialakításában a szerkesztés és a modellezés során. A matematika és a szövés korai kapcsolatára illusztris példa Jacquard lyukkártyás szövőgépe, hiszen ennek a gépnek a mintaképző elve vezetett el a számítógépeink születéséig.

A következőkben sorra vesszük azokat a textilhez kapcsolódó folyamatokat és alkotási metódusokat, melyben a matematika szerepet játszik.

Arányrendszerek kialakítása

Egy terv létrehozásakor meg kell határoznunk annak arányait, a formán belüli kisebb egységek egymáshoz viszonyított méretét és alakját, a mintázatok esetében azok elhelyezkedését és mennyiségét, illetve egyes esetekben, a hordozó felület – fal, test stb. –, és az alkotás viszonyát. Tudnunk kell a léptékek között oda-vissza váltani. A matematika, az arányrendszerek és a geometria behatóbb ismeretével könnyebben kialakul az alkotóban a belső arányérzék.

Geometriai transzformációk használata

• A mintatervezés szintjén

A minták kialakításában már a kezdetektől fogva használták a geometriai transzformációkat – tükrözést, eltolást stb. –, ami az egyes mintaelemek rapportálásának, vagyis ismétlésének eszköze lehet. Emellett szerepet játszik a szimmetria, az aszimmetria alkalmazása, vagy a léptékváltási módok (nagyítás, kicsinyítés) használata.

• A formatervezés szintjén

A geometriai transzformációkat a formatervezés során a különböző modellezési eszközökben – mint a tükrözés, nagyítás, elforgatás –, illetve a formaképzési eljárásokban, mint például a hajtások, behúzások kialakításában is használja a tervező.

A síkból térbe történő transzformációk

Egy forma létrehozásakor – legyen az öltözők vagy kiegészítő –, a kétdimenziós anyag háromdimenziós formává alakítása történik. Ilyen transzformációs eszközök a szerkesztés, modellezés, struktúra dizájn, a 3D technológiák. A síkból térbe való változáshoz, elengedhetetlen a térbeli látás és a logikus gondolkodás.

Számadatok készítése a kivitelezés számára

A gyártás előkészítése során olyan kérdésekre keressük a választ, mint: Hány méter az anyaghányad? Hogyan gazdaságos a szabásminták rendezése?

A fenti felsorolásból kitűnik tehát, hogy textildizájn alapjaiban kötődik a matematikához, azonban ezt a kapcsolatot lehet sokkal tudatosabban is használni, hiszen az alkalmazott matematikai elvek vagy algoritmusok további jelentésekkel, értelmezési rétegekkel és funkciókkal láthatják el az alkotásokat.

Algoritmusok, parametria és a textildizájn

A matematika és a dizájn gondolkodás kapcsolata a szabályokon alapuló logikus építkezési folyamatokban rejlik, amely egy olyan fogalomban ölt testet, amit az ember már a kezdetek óta használ a cselekvések rend-

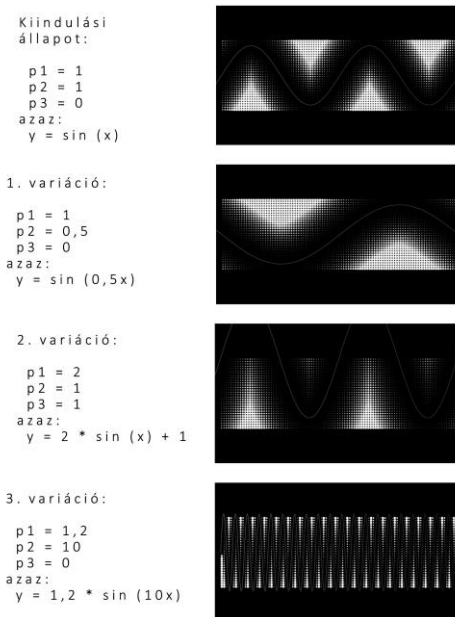
szerezésére vagy egyes folyamatok átgondolására. Ez az algoritmusok fogalma, hiszen általuk konkrét lépéseken és utasítássorozatokon keresztül jutunk el a megoldásig. A mindennapokban használt, egyszerűbb algoritmusokon túl (pl. főzünk egy ebédet, megtervezünk egy napunkat) képesek vagyunk bonyolult folyamatok elvégzésére alkalmas, matematikai struktúrák és algoritmusok megalkotására, úgy mint a Google keresőmotorja, a Page Rank, vagy az egyes arcfelismerő alkalmazások.

Az *algoritmus* azt a matematikán alapuló szabályrendszer és rendező elvet jelenti az alkotásokban, ami „együtt dolgozik” a dizájnnerrel, egy olyan tervezési eszköz, melynek segítségével jön létre a mintázat, alapanyag struktúra, szabásminta. A matematikai algoritmusok gyors, vizuális leképezése 3D tervezőprogramokban történik.

A *parametria*, mint tervezési elv által az egyes matematikai algoritmusokba olyan változókat építhetünk be, melyekkel dinamikus módon módosíthatóvá válik az alkotási folyamat, így a végeredmény is. Általa komplex és funkcionális formákat készíthetünk, gazdaságosabban ruhezhetünk, vagy akár teljesen egyediv formálhatjuk ruhadarabjainkat.

Egy, a parametria használatával létrehozott matematext minta (6. ábra):

A példában a mintázatot a sinus függvény paramétereinek a változtatása módosítja, általa szabályozhatjuk az amplitúdót, a hullámhosszt vagy éppen a minta függőleges pozícióját, ami által más és más vizuális végeredményt kapunk.

6. ábra

A függvény parametrikus képlete:

$$y = p1 \cdot \sin(p2 \cdot x) + p3$$

ahol $p1$ az amplitúdó, $p2$ a hullámhossz, $p3$ a függőleges eltolás.

Az algoritmusokhoz használható matematikai területek a matematext projektek vonatkozásában

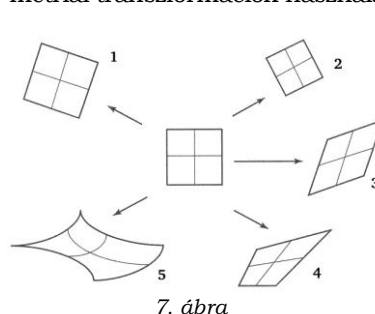
Az algoritmusok lépéssorozatainak előállításához különféle matematikai területek lehetnek segítségünkre,

ügymint a geometria, az algebra, a sorozatok, a logika, a valószínűségyszámítás és a halmazelmélet.

Geometria

A geometria középpontjában az euklideszi geometria áll, amelynek alapvető fogalmai párhuzamosság, merőlegesség, egybevágóság és hasonlóság. A geometria területei közül a koordinátageometria alkalmas matematikai összefüggések, függvények vizuális megjelenítésére síkban és térben egyaránt, ami algebrai úton vizsgálja a sík- ill. tér-elemek relációit. A textildizájn területein a minták és formák megalkotásához a geometriai formák, valamint geometriai transzformációk használata igen elterjedt.

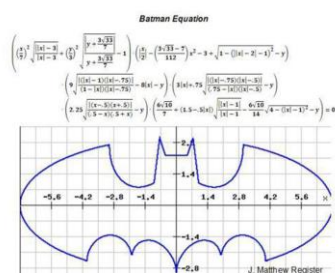

7. ábra

A transzformációkat illetően öt csoportot különböztetünk meg: 1) egybevágósági transzformáció⁹, 2) hasonlósági transzformáció¹⁰, 3) affin transzformáció¹¹, 4) projektív transzformáció¹² és 5) topológikus transzformáció¹³ (7. ábra). Ezek mindegyikét alkalmazhatjuk a matematikaprojektekben, például a mintatervezésben, a mintaelemek megalkotása és ismétlése során, valamint az öltözképzésben, a szabásminta szerkesztés és struktúradizájn folyamataiban.

Algebra

Az algebra nélkülözhetetlen eleme a létrehozási folyamatoknak, általuk jöhetnek létre azok a számítások, és matematikai műveletek, melyek az algoritmus alapját adják. A kezdeti mintából vagy formából, különböző műveletek és számítások mentén konstruálhatóak meg a létrehozni kívánt struktúrák. Az algebra segítségével határozzuk meg az algoritmusunk változóit. Az algebrai egyenletek vizuális megjelenítésére legalkalmasabb eszköz a koordinátageometria¹⁴.

8. ábra

nátageometria¹⁴. Kétismeretlenes egyenlettel kétdimenziós formákat lehet leírni, három ismeretlen segítségével pedig, térbeli, háromdimenziós formákat – pl. R sugarú gömb – határozhatunk meg (8. ábra).

Sorozatok

Különböző sorozatokat az egyes matematikai alkotások kialakítási és megformálási módszeraként használhatunk. Mindehhez alkalmazhatunk számtani¹⁵, mértani¹⁶ és speciális¹⁷ sorozatokat is. Az egyik leghíresebb speciális sorozat a Fibonacci-sorozat (1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144 ...), amelyet előszeretettel használnak az építészetben és a matematikai alkotásokban.

Matematikai logika

A matematikai logika két lehetséges kimenetelű ügynevezett „boolean” (igaz, hamis) művelet, amely a különböző állítások közötti relációt vizsgálja. Gyakorlati alkalmazása a tervezésben az algoritmusok egyes lépéseiként jelenhet meg, pl. ha többféle elem típus közül szeretnénk tulajdonságok alapján csoportosításokat végezni vagy szelektálni. A matematikai logika részei a konjunkció, diszjunkció, ekvivalencia, implikáció stb.

Egy, a matematikai logika használatával létrehozott matematikai minta:

A példában a következő logikai kapcsolatokat használjuk: konjunkció (ÉS kapcsolat), amely azt mondja, hogy a két állítás végeredménye akkor igaz, ha mindkettő igaz, diszjunkció (VAGY kapcsolat), ami kiköti, hogy a két végeredmény akkor igaz, ha legalább az egyik állítás igaz, és ekvivalencia, amely akkor teljesül, ha mindkét állítás igaz, vagy mindkét állítás hamis.

Legyen például adott két állítás: A és B

ha A igaz:	$A1$
ha A hamis:	$A0$
ha B igaz:	$B1$
ha B hamis:	$B0$

A példában a mintázatunkat ennek a két eseménynek a logikai kapcsolata határozza meg. Amennyiben a reláció végkimenetele igaz, úgy azon mezőknek a középpontja legyen összekötve a sarkokkal. Ha ez több mezőre is igaz, akkor a lehetséges mezőkből véletlenszerűen választjuk meg az kijelölt elemet (9. ábra). A minták a különböző logikai kapcsolatok használatával jönnek létre (10. ábra).

Valószínűségyszámítás

A valószínűségyszámítás – „a véletlen matematikája” – a matematika összetett tudománya. Általa a matematikaprojekt tervezés során használt algoritmusoknál az elemek gyakorisága, egyes tulajdonságok előfordu-

⁹ Egybevágósági transzformáció: az alakzat mérete és formája nem változik. Pl: középpontos tükrözés, tengelyes tükrözés, elforgatás, eltolás.

¹⁰ Hasonlósági transzformáció: az alakzat formája nem változik, de a mérete igen. Pl: nagyítás és kicsinyítés

¹¹ Affin transzformáció: a forma és a méret is változik, de a párhuzamosság megmarad.

¹² Projektív transzformáció: a forma, a méret és a párhuzamosság is megváltozik, de az egyenes vonalak ugyanúgy egyenesek maradnak.

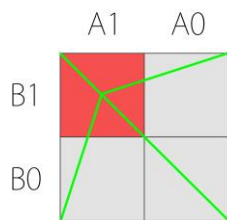
¹³ Topológikus transzformáció: megváltoznak a szögek, a távolságok és nem marad meg a párhuzamosság, azonban a sorrendiség és a szomszédság megmarad.

¹⁴ A koordinátageometria a geometriai fogalmaknak algebrai fogalmakat feleltet meg, azaz mind a síkbeli, mind a térbeli geometriai alakzatokhoz mennyiséget rendel.

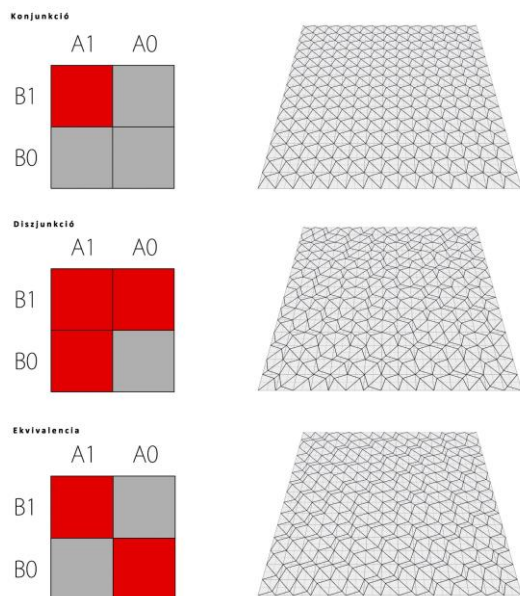
¹⁵ Számtani sorozatnak nevezünk egy olyan, legalább 3 tagból álló végtelen vagy véges sorozatot, ahol a szomszédos tagok különbsége (d) a sorozatra jellemző állandó. Rekurzív képlete: $a_{n+1} = a_n + d$.

¹⁶ Mértani sorozatnak nevezzük azokat a sorozatokat, amelyekben bármely tag és az azt megelőző tag hányadosa (q) állandó. Rekurzív képlete: $a_{n+1} = a_n \cdot q$

¹⁷ Speciális sorozatok, melyek nem illenek bele a számtani és mértani sorozatokba. Például a Fibonacci-sorozat Rekurzív képlete: $a_n = a_{n-1} + a_{n-2}$ ($a_1=1, a_2=1$), a prím számok (csak 1-gyel és önmagukkal oszthatók) sorozata, vagy a palindrom számok (számjegyei fordított sorrendben megegyeznek az eredeti számmal) sorozata.

9. ábra

10. ábra

lásának mértéke, vagy egyes lépések egymáshoz viszonyított mennyisége befolyásolható.

Egy, a valószínűség használatával létrehozott matematek minta:

A valószínűségszámítás használatát a példában egy dobókockával és néhány elemmel szemléltetem. Tegyük fel, hogy van egy 10×10 -es mezőből álló négyzetem, amit 3 színnel (zöld, piros, kék) ki akarok színezni. Az első esetben mindhárom színnek ugyanakkora esélyt adok, amit például úgy tudok megtenni, hogy

- ha a dobás 1 vagy 2, akkor zöld színű lesz a mező,
- ha 3 vagy 4, akkor piros,
- ha 5 vagy 6, akkor kék.

Ekkor közel azonos mennyiségű lesz az egyes színek mennyisége.

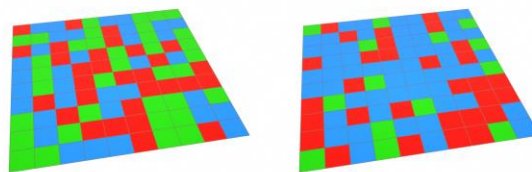
A második esetben legyenek eltérőek az esélyek, vagyis ha a dobás:

- 1 akkor zöld legyen a mező,
- ha 2 vagy 3, akkor piros,
- ha 4, 5 vagy 6, akkor kék.

Ebben az esetben kb. 3-szor annyi lesz a kék színű mező, mint a zöld. A kék az egész felület felét teszi ki, a piros a harmadát, míg a zöld kb. a hatodát (11. ábra).

Halmazelmélet

A halmazelméletet elemek csoportosítására használhatjuk. Egy halmazban ugyanolyan tulajdonságokkal rendelkező elemek vannak. Ha van egy elemkészletünk, általa eldönthetjük, hogy a vizsgált elem tagja-e a

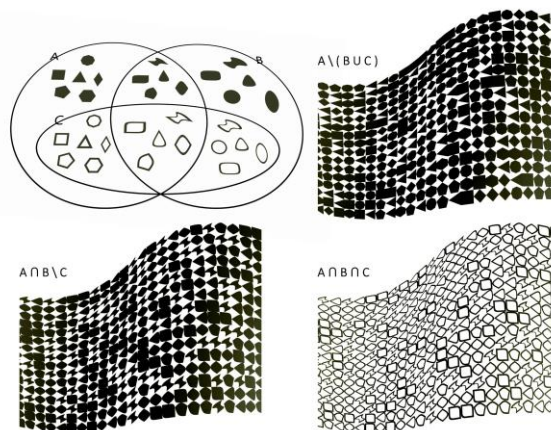

11. ábra

halmazunknak vagy sem. A logikai műveletekhez hasonló műveletek állnak rendelkezésre a halmazok esetén is, mint unió¹⁸, metszet¹⁹, különbség²⁰. A csoport elemei viszont nem csak számok lehetnek, hanem akár geometriai formák vagy transzformációk.

Egy, a halmazelmélet használatával létrehozott matematek minta:

A példában az alaphalmaz az síkidomok halmaza. Ezekben belül három halmazt határozzunk meg: *A*: csak szöggel rendelkező alakzatok, *B*: csak ívvel rendelkező alakzatok, *C*: lyukas alakzatok. A metszeteikbe a két fő csoport tulajdonságainak ötvözéséből kialakult formák kerülnek, például az *A* és *B* halmaz metszetének tagjai íves és egyben szögletes formájúak. Ezek után a halmazok egyes metszeteinek kiválasztásával és a bennük található formák szétosztásával a felületen, különböző mintázatokat készítettünk (12. ábra).

12. ábra

Matematek projektek

A matematek alkotások elemzése során négy fő témakör került meghatározásra: arányok és esztétika, a biomatematika, a fraktálgeometria és a geometriai algoritmusok.

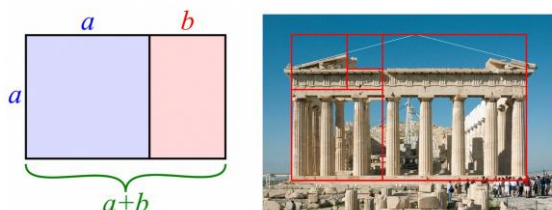
Arányok és esztétika

Az arányok megválasztása és az esztétika a textildizájn alkotásokban lényegi szerepet játszik, hiszen ezek hatással vannak a szemlélő és a viselő által keltett

¹⁸ Két halmaz uniója vagy egyesítése mindazon elemek halmaza, amelyek legalább az egyik halmaznak elemei.

¹⁹ Két halmaz metszete mindazon elemek halmaza, amelyek mindkét halmaznak elemei.

²⁰ Az *A* és *B* halmaz különbsége az *A* halmaz mindazon elemeinek halmaza, amelyek a *B* halmaznak nem elemei.

13. ábra

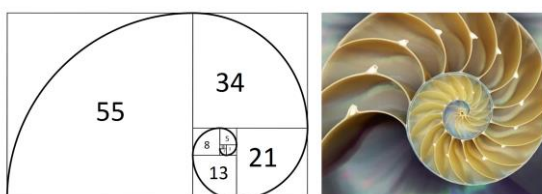
érzetekre. Egy jól megválasztott arány egyszerre esztétikus és funkcionális. A textildizájnr is hatottak azok az irányok, melyek az arányok és esztétika kérdésével foglalkoznak, úgy mint az aranymetszés és annak megjelenési formája a Fibonacci-sorozatban.

Aranymetszés

Az aranymetszés²¹ használata régóta jelen van az emberi alkotásokban és átültethető a textildizájnr szintereire is. Alkalmazásával már az ókorban foglalkoztak, olyan kérdéseket feszegetve, mint a „hogyan lehet egy szakaszt, a szemnek kellemes arányban felosztani, egy épületet ezen elvek alapján megépíteni, vagy egy festmény arányait úgy megalkotni, hogy az esztétikus összehatást keltsen?”. Az aranymetszés „bűvös” aránya az 1,618 szám (13. ábra).

Fibonacci-sorozat

A Fibonacci-sorozat egy speciális sorozat, amelynek adott tagját az előtte lévő két tag összeadásával kapjuk meg (1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55 ...). A sorozat azért is különleges, mert ahogy haladunk a nagyobb sorszámú elemek felé, a szomszédos tagjainak a hányadosa egyre jobban közelít az aranymetszés arányához, vagyis az 1,618-hoz. Ez a számsorozat, megtalálható a természetben, számos növényi növekedési mintázatban, egyes virágok szirmoszámban, az ágak növekedésében, vagy akár az emberi testben is (14. ábra).

14. ábra

Aranymetszés és Fibonacci-sorozat megjelenése a textildizájnr alkotásokban

Az aranymetszés és a Fibonacci-sorozat több módon testet ölthet a textildizájnr alkotásokban, legyen szó a formák vagy az alapanyag kialakításáról, melynek során a divattervezők az emberi arányok és az öltözékek kapcsolatát kutatják, keresve az objektív esztétikát.

²¹ Aranymetszésről beszélünk, amikor egy mennyiséget, illetve egy adott szakaszt úgy osztunk két részre, hogy a kisebbik rész úgy aránylik a nagyobbikhoz, mint a nagyobbik rész az egészhez: $(a+b):a = a:b$. Amennyiben az arányt x -szel jelöljük ($x=a/b$), aranymetszés egyenlete a következő lesz: $x^2 - x - 1 = 0$. Megoldva a másodfokú egyenletet és csak a pozitív gyököket véve figyelembe, az aranymetszés aránya: $x=1,618$.

D
iana
Eng
„Fibo-
nacci

15. ábra

scarf” névre keresztelt kötött sálát alkotott, amelyben ez a törvényszerűség érvényesül. A tervező a kötésmintázatot úgy alakította ki, hogy a lyukak és a szemek növekedése a Fibonacci-számsorozat tagjain alapuljon, arra keresve a választ, hogy ez a számsorozat valóban magán tudja-e hordozni az esztétika jegyeit. A munkájában továbbá kidomborította azt az álláspontját, hogy a kötés technológiája eleve matematikai jellemvonásokon alapul (15. ábra²²).

Michael Schmidt és Francis Bitonti Dita von Teese számára tervezett egy olyan 3D eljárással nyomtatott ruhát, amelynek felépítéséhez az aranymetszés szolgált inspirációul. Az alkotás során az foglalkoztatta a tervezőket, hogy a természetben megjelenő arányok átültethetők-e egy olyan öltözködési formájába, amely teljes harmóniába kíván lépni az emberi testtel. Jelen példában a váll megoldás spiráljainak kialakítása, valamint az öltözködési szerkezetének alapját adó rombuszok átlói követik az aranymetszést. Michael Schmidt úgy vallja, hogy a projektben a szépség a matematikán keresztül valósul meg, vagyis az alkotásban egyszerre jelenik meg a tudomány és a művészet (16. ábra²³).

Biomatematika

Számos matematikust a kezdetektől fogva foglalkoztatja, hogy a biológiai és természeti megfigyelések, folyamatok és mintázatok hogyan írhatók le a matematika által. Mindezen biomatematikai felfedezések megje-

16. ábra

lenhetnek a matematikai alkotásokban. Ennek egyik oka, hogy a biológiai struktúrák matematikai megfogalmazása vizuálisan jól megragadható. Emellett a textildizájnr alapvetően szoros kapcsolatban áll a természeti formákkal, mint inspirációs forrással, legyen az egy állati mintázat átültetése az emberi ruházatba, egy sejt szerkezet felnagyítása struktúrává vagy egy növényi forma által ihletett szabásminta. Harmadsorban a modern textiliák létrehozásának egyik eszköze a bionika²⁴,

²² <http://www.dianaeng.com/shop/fibonacci-scarf/>

²³ <https://www.dezeen.com/2013/03/07/3d-printed-dress-dita-von-teese-michael-schmidt-francis-bitonti/>

²⁴ „Az egyik legjobb hőszigetelő anyagot a juhoktól, a tépőzárattól, a bogáncsos növényektől, az öntisztuló, vízlepergető ruhákat a lótyától, a leghatékonyabb úszódresszeket a cápaiktól, a leg-

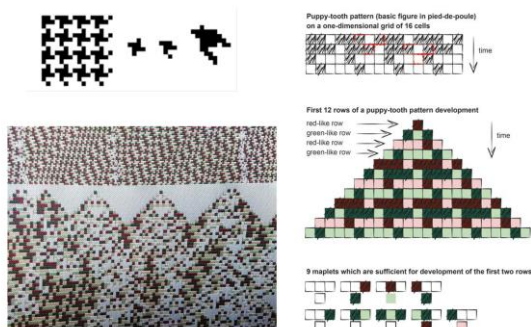

vagyis a természetből vett megfigyeléseket átültetik a tervezési és létrehozási folyamatokba.

Sejtautomaták

Több textildizájn alkotásban is feltűnik a sejtautomaták használata, melyek egyszerű és összetett rendszerek leírására is alkalmasak. A sejtautomatákat egy rácsszerkezet és a benne elhelyezkedő sejtek alkotják, mely sejtek egymásra hatással vannak, így minden időpillanatban megváltoztatják a sejtstruktúrát. Több ilyen rendszer is ismert, például a Rule-típusúak vagy a Conway-féle életjáték, ami matematikailag modellez le számos biológiai öröklődési folyamatot.

A Marina Toeters és Loe Feijs tervezőpáros munkája a Cellular Automaton minikollekció, amelyben a szövetszerkezet kialakítását a sejtautomaták inspirálták. Az alkotók a tervezés során egy tyűkláb-mintából indultak ki, amit egy algoritmus segítségével átforgattak az egydimenziós sejtautomaták nyelvére. Mindezt úgy, hogy az eredeti mintát a sejtautomata egyik állapotának tekintették, amely a folyamat előrehaladtával alakul át további mintázatokká. Különböző színekkel jelölték az egyes sejteket, sejtcsoportokat, hogy a folyamatot és a mintázatok vizuálisan jobban értelmezhetővé tegyék, hiszen a szövet rácsszerkezetében a négyzetek színe befolyással van a mellette lévő színek kialakulására. Az alkotók célja az volt, hogy egyszerű matematikai szabályok és a véletlen faktor felhasználásával hozzanak létre mintákat (17. ábra²⁵).

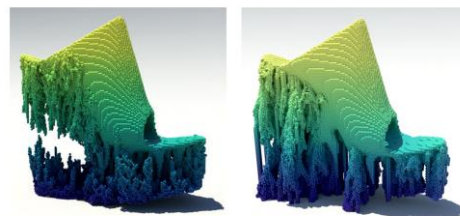
17. ábra

Egy másik munka a Rule 90 féle sejtautomatákkal foglalkozik, és azok elvét ülteti át a kötött anyagok rendszerébe. Ezek a sejtautomaták, szintén egyszerű szabályok felhasználásával képeznek komplex mintázatokot. A gépi kötésű merinógyapjúból készült sál mintázata a lentebb tárgyalt Sierpinski-háromszög fraktál-rendszereire emlékeztet (18. ábra).

A sejtautomaták használata megjelenik a kiegészítő tervezésben is. Francis Bitonti Molecule nevű, 3D eljárással nyomtatott cipőinek matematikai algoritmusát a Conway-féle életjáték²⁶ sejtautomaták térbeli struktúrája határozta

18. ábra

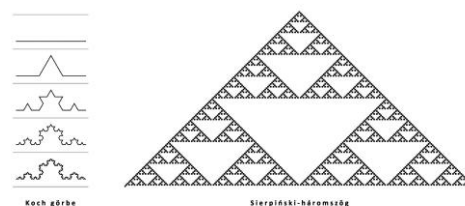
19. ábra

meg. A cipők talpának struktúrája az algoritmus változtatásával számos formát ölthet (19. ábra²⁷).

Fraktálgeometria

A matematikában sok helyütt feltűnik a fraktál mintázatok használata, részint azok vizuális komplexitása miatt, valamint az inspiratív strukturális felépítésük okán.

A fraktál-rendszerek²⁸ megtalálhatók a természetben, a kaotikus struktúrák leírására alkalmasak és képesek azok vizuális megragadására. A fraktálok pontos definíciója nehezen meghatározható egy tömör mondatban, de jellemvonásai mégis összeállíthatók a változatos tulajdonságaiból. A fraktálok nagyon bonyolult geometriájú alakzatok, melyek nem írhatók le az euklideszi geometria segítségével, önismétlőek. Egy fraktálkép, amit látunk, sohasem az egész kép, mert a művelet a végtelenségig elvégezhető. Bonyolultsági fókuszát tekintve a fraktálok különbözőek: a legegyszerűbb fraktálsorozat a Lindernmeyer-fraktálok, például a Sierpinski-háromszög vagy a Koch-görbe; ezek esetében a geometriai elemek (egyenes szakaszok és hajlásszögek) tagolódásáról vagy összeadásáról beszélhetünk (20. ábra). A fraktálok más fajtái pedig rendkívül bonyolult

20. ábra

újabb páncélokat pedig a csigáktól, halaktól és pókoktól lestük el.” – Dr. Kokasné Dr. Palicska Livia

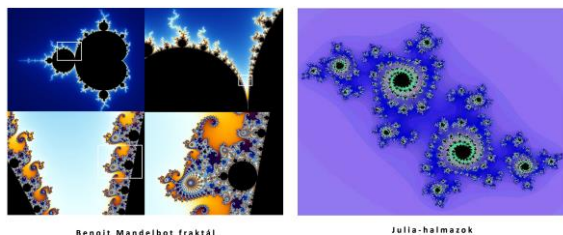
²⁵ <http://archive.bridgesmathart.org/2017/bridges2017-403.pdf>

²⁶ A Conway-féle sejtautomata szabályai zseniálisan egyszerűek. Az élettér egy négyzetháló. (...) Az alakzatok viselkedése nagyon hasonlít élő szervezetek változásaihoz (szaporodás, kihalás, fejlődés, visszafejlődés, stb), ezért megilleti a "szimulációs játék" elismerő jelző - egy játék, amely utánozza a valós életfolyamatokat.

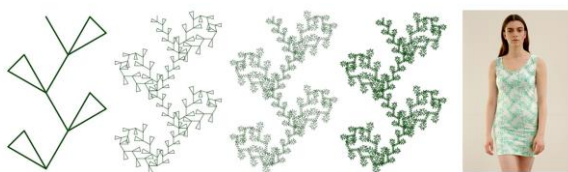
²⁷ <https://www.dezeen.com/2014/09/26/francis-bitonti-3d-printed-molecule-shoes-adobe-stratasys/>

²⁸ A fraktálok tört dimenziójú kaotikus attraktorok, nem egész dimenziójú matematikai struktúrát vagy görbét jelölnek. Tulajdonságuk, hogy önismétlőek, struktúra-ismétlőek. Ez azt jelenti, hogy bármely apró részletük ugyanolyan felépítésű, mint az egész rendszer. A fraktálok adják a káosz építőköveit, blokkjait.

számításokkal mutathatók csak be, mint például a fraktál fogalom megalkotója *Benoit Mandelbot* által létreho-

21. ábra

22. ábra

zott fraktálok vagy a Julia-halmazok (21. ábra).

Fraktálmintázatok

A fraktálok matematikai projektekben való megjelenése többféleképpen történhet. A szövet felépítésének és mintázatának kialakítása alapulhat fraktálgeometriai rendszereken, valamint az iterációs²⁹ felépítésük inspirációját szolgálhatja a modulokból felépülő önhasonló struktúrák kialakításában.

A Bridges konferencián³⁰ bemutatott munkák között több, fraktálokra épülő textildizájn alkotás is talál-

23. ábra

ható. *Leonie Tenthof van Noorden*, *Loe Feijs*, *Marina Toeters*, *Jun Hu* és *Jihong Liu* közös, *Warp Knit Fractal* („láncrendszerű kötésű fraktál”) nevű alkotásában a mintázat fraktál-rendszeren alapul, ami a láncrendszerű kötések ismétlődő, rekurzív³¹ szerkezetéből és az arra kerülő nyomott fraktál-mintázatból áll össze. A munkában használt egyszerű geometrikus fraktálok, az is-

²⁹ Iteráció: ismétlési szerkezet, ciklus.

³⁰ A Bridges, vagyis Hidak elnevezésű nemzetközi konferencia, kapcsolódási pontokat keres különféle művészeti ágak és a matematika között, a konferencián olyan alkotók mutatkoznak be, akik a matematikát a létrehozott mű, vagy tárgy központjába állították. Egyes művek konkrét matematikai függvényekre épülnek, míg máshol matematikai szimbólumok és mintázatok jelennek meg.

³¹ Ismétlődő lépésekből álló műveletsorozaton alapuló.

métlődésből adódóan, lekerekített és organikus formájúvá válnak, így utalva a természetben megjelenő fraktálokra (22. ábra³²).

A *Fractal Pied de Poule* című *Marina Toeters* és *Loe Feijs* által készített kollekcióban szintén a fraktálok határozzák meg a szövet-mintázat kialakításának rendszerét. Algoritmus, új anyagok, digitális modellezés, mozaikok és a fraktálok – ezekkel a címszavakkal írják le a tervezők a munkájukat. Korábban is alkalmazták már a fraktálmintázatok és a tyűkláb minták használatát (*Warp Knit Fractal*, *Cellular Automaton*), azonban ennél ötvözték a két rendszert, továbbá a munkában az motíválta a tervezőket, hogy hogyan tudnak létrehozni fraktálmintát egyetlen folytonos vonallal, melyek soha sem keresztezik egymást (23. ábra³³).

Moduláris fraktálok

A fraktálok egyik érdekes jellemvonása, hogy önis-métlő szerkezetet hoznak létre, melyek végtelenek, vagyis mindig lejjebb és lejjebb utazhatnánk geometriájukban. Ez a felépítés számos tervezőt inspirált moduláris struktúráik megalkotásakor. Ezekben az alkotásokban a modulok egymáshoz kapcsolódva öntartó szerkezetet hoznak létre, valamint a felület minden irányba tovább építhető, így végtelen számú formát lehet belőlük alkotni.

Fioen van Balgooi és *Berber Soepboer* közös alkotásukban különböző geometriai formákból építenek moduláris szerkezeteket. A modulok színének variálásával, változatos geometrikus alakzatokat hoznak létre. A tervezőket a természetben fellelhető növekedési minták inspirálták, valamint a szimmetria, a mozaikrendszerek, a geometrikus struktúrák és a fraktálok. Ezeket a moduláris darabokat a felhasználó egyéni ízlése szerint

24. ábra

25. ábra

tudja kombinálni, vagy szétválasztani (24. ábra³⁴).

Matija Cop szerkezeteiben a modulok kialakításában megjelenik a léptékváltás használata is, amely az

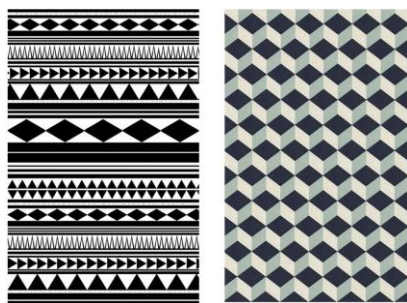
³² <http://gallery.bridgesmathart.org/exhibitions/2014-bridges-conference/feijs>

³³ <http://gallery.bridgesmathart.org/exhibitions/2015-bridges-conference/feijs>

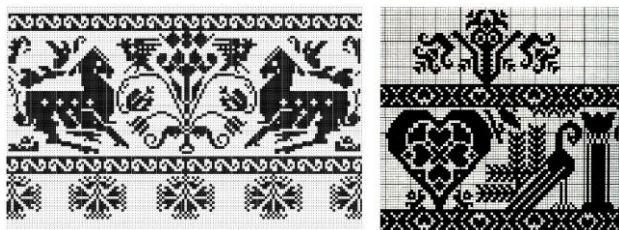
³⁴ <http://momath.org/home/math-monday-03-14-11/>

öltözékek megalkotásakor összetett formai és plasztikai játékra képes, valamint szintén fraktál-jellemvonás (25. ábra³⁵).

26. ábra

27. ábra

Geometriai algoritmusok

A geometriai formák és transzformációk jelenlétére a textildizájnban számos példa hozható, már a kezdetektől fogva, de a kortárs tervezők is használják ezeket a geometrikus megoldásokat. Ezek a geometriai eszközök és létrehozási elvek lehetnek „hagyományosak”, de ötvözhetik őket a tervezők a modern technológiákkal és az algoritmusok használatával. A geometriai transzformációk használata megjelenhet a mintatervezés és a formatervezés szintjén is.

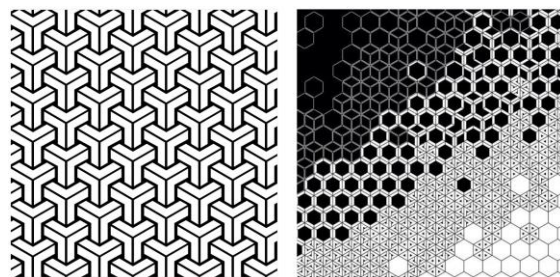
Mintatervezés

Az emberi kultúra az első tárgyak, textilek és öltözékek megszületésétől fogva használ mintákat azok díszítésére, vagy szimbolikus tartalmakkal való felruházására. A Matemetext projektek aspektusából a mintázatok létrejöttének szerkezeti okai és a létrehozási elvei vizsgálhatók, amiben azt tanulmányozzuk, hogy azok milyen matematikai törvényszerűségek és elvek mentén képződnek. A mintázatok létrejöttét elemezhetjük a motívum formájának irányából, valamint a motívum elhelyezésének metódusa felől.

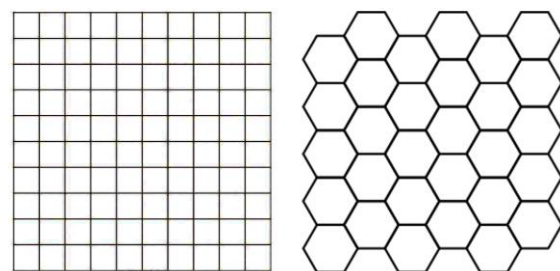
A motívum formáját képezhetik absztrakt és figurális minták. Mindkét motívumfajta megragadható a geometria felől. A geometrikus formájú minták (26. ábra) – vonalak, körök, háromszögek, négyzetek, téglalapok, pöttyök –, használatán túl, a motívumok nagy csoportját alkotják a figurális motívumok stilizált és geometrizált változatai (27. ábra). Ez a fajta átdolgozás egyfelől alapulhat esztétikai döntésen, de számos esetben a kelme létrehozásának technológia sajátosságai – mint a szövés, vagy a kötés –, eredményezik, tehát a technológia visszahat az adott minta jellegére és kialakítására.

A motívum elhelyezésének metódusait az határozza meg, hogy azokat milyen elvek mentén ismétéljük a felületen, mert ezek a szabályrendszerek átültethetők

az algoritmusok és a parametrikus tervezés világába. A riportálás, vagyis a mintaelemek ismétlése több módon történhet, de egyik alapvető jellemvonásuk, hogy megjelennek bennük a geometriai transzformációk, mint a tükrözés, a fogatás, nagyítás, illetve a szimmetria használata.

28. ábra

29. ábra

Minta és struktúráképzés lépései algoritmusok használatával

A 3D programok mintaképző elvei meghatározott lépésekre oszthatók a sík mintaképzéstől haladva azok térbeli használata felé.

Az első körben történik a **mintaelem létrehozása**, amely egy vagy több elemből állhat egy felületen belül (28. ábra).

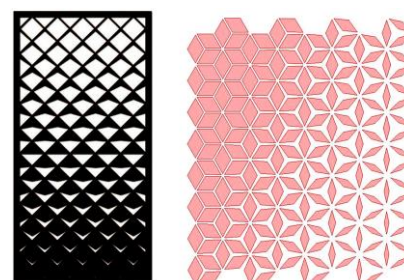
Ezután következik annak a **hálórendszernek a megalkotása**, amely az ismétlési algoritmus alapjául szolgál, tehát ez adja a „vázát” a mintáink későbbi elhelyezésének. Ezek mentén alkalmazhatjuk a különféle ismétlési algoritmusokat. Ez a háló lehet a hagyományos négyszög (négyzet, téglalap) felosztású, de más, speciálisabb hálórendszereket is alkothatunk, mint például a háromszög, vagy a hatszög rendszerek. Ezek lényege, hogy teljesen lefedje a síkot, így rajtuk elhelyezve a mintaelemeket, azok tökéletesen kapcsolódhatnak egymáshoz (29. ábra).

A hálórendszer létrehozása után történik az **ismétlési algoritmus** kiválasztása, aminek alapján létrejön a mintázott felület. Egy mintaelem felületen való kiosztása lehet statikus, speciális vagy random.

A mintaelemek kiosztása

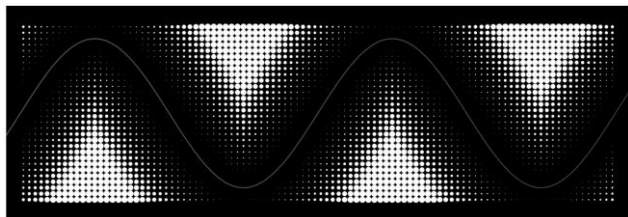
30. ábra

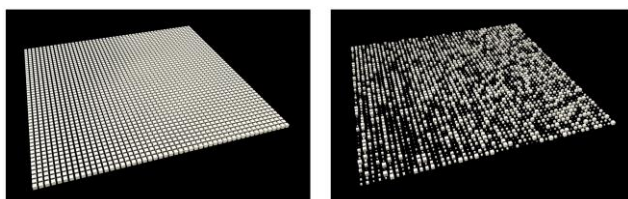
31. ábra

³⁵ <http://tphernandezinicial.blogspot.hu/2014/05/thread-fashion-and-costume-matija-cop.html>

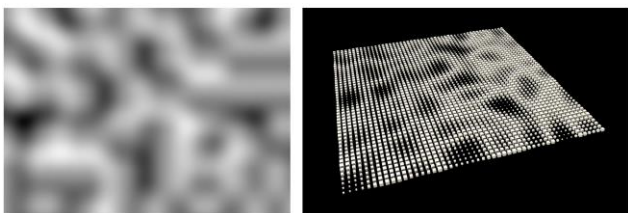
statikus, ha nem változik a mintaelem formája – csak eltoljuk, elfogatjuk, tükrözzük –, vagyis amikor egybevágósági transzformációkat alkalmazunk (30. ábra). **Speciális**, ha az ismétlési algoritmus hatására a minta formája maga is megváltozik valamilyen szabály szerint (31. ábra) – például a négyzet átalakul paralelog-

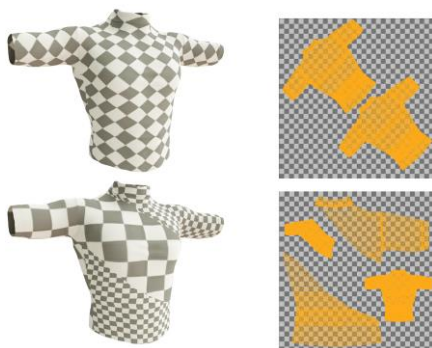
32. ábra

33. ábra

34. ábra

35. ábra

rammává –, vagy ha valamely matematikai egyenlet, függvény, számsorozat stb. határozza meg a mintázat kialakulását (32. ábra). **Random** pedig, ha a véletlen alapján történik a kiosztás (33., 34. ábra).

Végezetül – ha az adott alkotás szempontjából ez releváns – a tervező dönthet, a kétdimenziós minta háromdimenziós **felületre vetítése** (UV map) mellett. Ennek során, ha a sík hálórendszeren változtatja a háromdimenziós modell kiterített „szabásmintáját” – például forgatja, kicsinyíti vagy növeli – a hálórendszer iránya és mérete annak megfelelően módosul (35. ábra). Lehetőség van felosztani a mintát, például szabásvonalakat helyezhetünk el rajta. Erre a hálórendszerre kerül rá az ismétlési algoritmus által alkotott minta vagy struktúra, ami utólag is módosítható. (36. ábra) Létezhet olyan eset, amikor a mintát vagy struktúrát, egy meghatározott formájú felületre szeretnénk torzítani, például egy adott szabásminta formájára. Ekkor a mintaelemek kö-

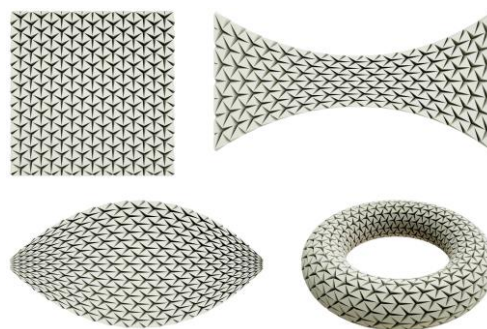
vethetik az adott alakzat formáját, a méretük nőhet vagy csökkenhet annak függvényében (37. ábra).

Geometria algoritmusok megjelenése a textildizájn alkotásokban

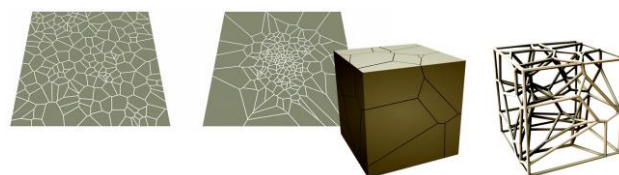
Leonie Tenthof van Noorden, Loe Feijs, Marina Toeters, Jun Hu és Jihong Liu alkotók Fits Me című alkotásukban a körpakolás elvét ötvözték a Voronoi-cella³⁶ rendszerrel, melyet átvittettek a ruha lézervágott mintázatának kialakítására. A körpakolás elve azon alapul, hogy hogyan lehet minél jobban lefedni körökkel a síkot, vagy gömbökkel a teret, miközben azok érinthetik, de nem fedhetik egymást. A Voronoi-cella pedig egy olyan cellaképző algoritmus, mellyel sejtyszerű szerkezetek készíthetők, síkban és térben egyaránt (38. ábra). A tervezők víziója az volt, hogy olyan generatív algoritmust hoztak létre, ami a körpakolás elvégzése után, a különböző méretű körök középpontjait úgy tekinti, mint egy Voronoi-rendszer középpontjait, és e mentén alakítják át a köröket organikus formákká. Ezt a mintázatot a szabásminta formájával összhangban alakí-

36. ábra

37. ábra

38. ábra

tották ki. Céljuk, hogy a felhasználó a paraméterek állításával egyéni ízlésére formálhassa a végleges mintázatot (39. ábra).³⁷

³⁶ A Voronoi-cella létrehozásához kezdő lépésként leteszünk pontokat a térbe, majd a Delanay-féle háromszögelési algoritmust használjuk, melynek segítségével a legoptimálisabb módon összekötjük a pontokat és létrejönnek háromszögek. Ezután megkeressük a háromszögek oldalfelző merőlegeseit, melyek egy pontban metszik egymást, ezeket a pontokat összekötve létrejön a Voronoi-cella, mely sokszögekből áll.

³⁷ <http://gallery.bridgesmathart.org/exhibitions/2014-bridges-conference/feijs>

39. ábra

40. ábra

41. ábra

42. ábra

43. ábra

Geometria használata a formák kialakításában

Az öltözetek és kiegészítők megalkotásakor a geometriai formák használata széleskörűen alkalmazott. Ezen formák ismétlődéséből épülhet fel egy háromdimenziós struktúra.

A geometria megjelenhet azokban a hajtásrendszerekben, amikor a kétdimenziós anyag háromdimenziós formát ölt, mint pl. a pliszé vagy az origami, valamint a szabásminta szerkesztés és modellezés alkalmával is, amikor tükrözzük, soroljuk vagy nagyítjuk az egyes szabásminta elemeket. A kortárs példák elemzésekor a hagyományos megoldásoktól haladunk a bonyolult, már matematikai algoritmusokat használó munkákig.

Számos tervező használja a geometriai formákat, mint a szabásminták kiinduló pontjait. Ezen formákból, mint a kör, négyzet, háromszög, téglalap különféle eszközökkel alakítják testre az öltözeteket. Erre egy példa *Valeska Jasso Collado* munkája. A tervezőnk kollekciójában a ruhadarabok szabásmintái tiszta geometriai formák, melyeket különböző bevágások és hajtogatások mentén alakít a test arányaira és formáira (40. ábra)³⁸

A struktúrák létrejötte is alapulhat geometriai formákon, melyre jó példa *Rachel Poulter* kollekciója, amelyben a szabásminták és azok háromdimenziós felületeinek kialakítása során a tervező a geometriai formák transzformációit alkalmazza. A síkban kiterített anyagot különböző technológiai lépések segítségével – úgy mint az anyag merevítése és az elemek egymás mellé varrása – fordítja térbe (41. ábra).

Egy geometrikus forma tehát hatással lehet arra a felületre, melyet létrehoznak belőle, melyre jó példa *Issey Miyake* ikonikus Bao Bao táskáinak első generációja és annak újabb családja. Az eredeti táskáknál a tervező műanyag háromszögeket épít egy textil alapra, azokat egy bizonyos rendszer szerint egymás mellé helyezve lefedi a felületet, mellyel az flexibilissé válik, és képes felvenni számos alakzatot az elemek „megtörése” mentén. Az új kollekció táskáinak kialakításánál már elhagyja a háromszög-elemek egyeduralkodó használatát, egy felületen belül különféle geometriai formákat használ – kör, négyzet, rombusz, egyéb –, ami azt eredményezi, hogy a különböző alakzatok mentén máshogy fordul térbe az alapanyag, ezzel változatos formai játékot teremtve (42. ábra).³⁹

Junya Watanabe 2015 őszi/téli kollekciójában hajtásokkal és az elemek meghatározott pontokon való összekapcsolásával éri el, hogy háromdimenziós formákat kapjanak öltözetek. A gyémánt alakú szerkezetek kialakítását az aranymetszés elve vezérli, ezzel erős plasztikus hatást elérve (43. ábra).⁴⁰

Efrat Tamara táskakollekciójában a darázsolások⁴¹ rendszere geometriai algoritmusokon alapul. A darázsolásban egy geometrikus hálórendszer alapján határozzák meg azokat a pontokat, melyeket himző öltésekkel összefognak, mindezzel háromdimenziós struktúrákat létrehozva. A munka kezdeti szakaszában a tervező a himzésmintákat matematikai elemzésnek vetette

³⁸ <https://www.dezeen.com/2014/06/09/valeska-jasso-collado-westminster-fashion-collection/>

³⁹ <https://www.dezeen.com/2016/09/22/issey-miyake-bao-bao-bag-fashion-dizajn-update/>

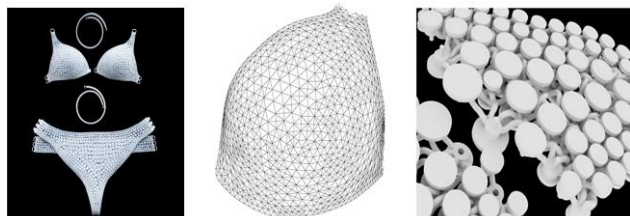
⁴⁰ <https://www.dezeen.com/2015/03/10/junya-watanabe-aw15-paris-fashion-week-pleats-folds-mathematical-patterns/>

⁴¹ A darázsolás már a 18. században használt technika volt, melyet arra fejlesztettek, hogy rugalmasabbá tegyék az öltözeteket, később díszítési céllal használták ezt a himzés fajtát.

44. ábra

45. ábra

46. ábra

alá és meghatározta azokat a tulajdonságokat és funkciókat, amelyek ebből a szerkezetből adódnak. A táskakollekció kialakításához 8 algoritmust készített *Moran Mizrahi* és *Amit Zoran* segítségével. Munkájukkal alátámasztották, hogy a darázsolás technikája nagyon alkalmas arra, hogy ötvözni lehessen a matematikai algoritmusokkal, hiszen általuk komplexebb mintázatok hozhatók létre, valamint elérték, hogy a paraméterek változtatásával a végleges forma több tulajdonságát befolyásolni tudják – úgymint a rugalmasság, a tengelymozgás és a szerkezetből adódó szilárdság – a későbbi kiválasztott funkció relációjában (44. ábra).⁴²

Jenna Fizel és *Mary Haung* dizájnerek N12 névre keresztelt bikini kollekciót alkottak a 3D nyomtatás és a parametrikus tervezés eszközeivel. A modell olyan egymással összekapcsolódó kör alakú elemekből áll, amelyek mérete összefügg a viselő testének idomaival, amit a test szkennelése során egyedileg határoznak meg. A körök mérete kisebb, ahol a testnek nagyobb a görbülete és nagyobb, ahol az laposabb. Az algoritmus először a nagyobb köröket osztja szét, és a közőket egyre kisebb körökkel tölti ki, megalkotva a vásárló testére pontosan illeszkedő ruhadarabot. A munka kapcsán az esztétika összeforr a szerkezettel és a funkcionalitással (45. ábra).⁴³ *Iris Van Herpen* divattervező munkássága is a modern technológiák használatára épül. 2014-es kollekciójában *Julia Körner* építésszel dolgozott együtt, melynek során munkájukkal arra szerették volna felhívni a figyelmet, hogy a digitális technológiák és az algoritmusok használata forradalmasítja a divatipart azál-

tal, hogy a testszkennelés és a 3D modellezés lehetővé teszi a ruhadarabok egységivé tételét és testre történő tökéletes illeszkedését, tehát az egyedi tömeggyártást. A ruhadarabok anyagának a Polyjet Flex-et választották, amely alkalmas arra, hogy különböző merevségben lehessen előállítani, így az algoritmus meg tudja határozni, mely

pontokon szükséges a merevebb és hol indokolt a rugalmasabb változat használata a mozgás és az öltözköviselésének könnyítése céljából (46. ábra).⁴⁴

Összegzés

A cikk a matematika és a textildizájn közös területeit szándékozott feltérképezni, továbbá ismertetni a textildizájnhoz ezt az eddig kevésbé kutatott területét. Ennek során elemzi azokat a matematikai jellemzőket, amelyek megjelennek a kortárs textildizájnban, valamint vizsgálja és csoportosítja, hogy az egyes textildizájn alkotások hogyan használják ezeket a matematikai eszközöket. A cikk rávilágít arra, hogy ez a két terület hogyan tud közreműködni innovatív projektek létrehozásában.

A matematikai algoritmusok tudatos használata, valamint a parametrikus tervezési eszközök olyan újszerű eredményeket hoznak a textildizájn területeire, amire azelőtt nem volt lehetőség. Ezeknek az eszközöknek a használatával képesek vagyunk a mintázatokat, formákat, felületeket dinamikusan változtatni, számos funkcionális és esztétikai cél elérése érdekében, valamint általa személyre szabhatjuk az öltözeteket, melyhez a számítógépes tervezőprogramok és a modern technológiai eszközök – 3D szkennelés, 3D nyomtatás stb. – használata nélkülözhetetlen.

Felhasznált szakirodalom

- Bajor Andor. A jövő a számítandósoké. Magyar szerzők írásai a matematikáról. Norman könyvkiadó kft., 2004
- Birell, Verla. The textile arts : A handbook of fabric structure and dizájn Processes ancient and modern weaving, braiding, printing, and other textile techniques. New York : Harper and Brothers, cop. 1959
- Falus Róbert. Az arany metszés legendája. 2., jav. kiad., Budapest: Magyar. Könyvklub, 2011
- Field, Michael. Golubitsky, Martin. Symmetry in chaos : A search for pattern in mathematics art and nature. Oxford [etc.] : Oxford University Press, 1992
- Fokasz Nikosz. Káosz és fraktálok. Bevezetés a kaotikus dinamikus rendszerek matematikájába – szociológusoknak. Budapest : Új Mandátum Könyvkiadó, 1999
- Hargittai Magdolna. Hargittai István. Képes szimmetria. Budapest : Galenus, 2005
- Hemenway, Priya. Divine proportion A titkos kód : a művészetet, a természetet és a tudományt szabályozó rejtélyes képlet. [Budapest] : Vince K. ; [Köln] : Evergreen, 2009
- Hersh, Reuben. A matematika természete. [Budapest] : Typotex Elektronikus Kiadó Kft., 2000
- Kokasné (dr.) Dr. Palicska Lívia. A jövő textiliái. Magyar Textiltechnika LXIII. Évf. 2010/3.
- Kovács Ádám. Dr. Vámos Attila. Aranyháromszög: arany metszés, Fibonacci-sorozat, szabályos ötszög. Budapest: Műszaki Kvk. cop. 2007
- Peitgen, H.-O. Richter, P.H. The Beauty of Fractals: Images of complex dynamical systems. Belrin, Heidelberg, Spinger-Verlag. 1986
- Perneczky Géza. Fraktálok és eseményminták. Budapest: Kijárat kiadó, 1998
- Stewart, Ian. A természet számai. A matematikai képzelet irreális realitása. Budapest : Kulturtrade Kiadó, 1995
- Weyl, Hermann. Symmetry. Szimmetria. Budapest : Gondolat, 1982

⁴² <https://www.dezeen.com/2015/12/01/tamara-efrat-crafted-technology-smocking-embroidery-photoshop-bag-dizajn/>

⁴³ <https://www.dezeen.com/2011/06/07/n12-3d-printed-bikini-by-continuum-fashion-and-shapeways/>

⁴⁴ <https://www.dezeen.com/2014/09/23/julia-koerner-interview-fashion-technology-3d-printing-haute-couture-ready-to-wear/>